

Befolkningens adgang til dansk kvalitetslitteratur truet

100 videnskabelige og populærvideenskabelige tidsskrifter nedlagt

Notat. Foreningen af Danske Videnskabsredaktører, Jørgen Burchardt 23/9 2009

Erhvervslivets og befolkningens mulighed for seriøs information er de seneste år blevet kraftigt forringet. Mange tidsskrifter er ophørt, og de tilbageblevne har fået deres muligheder kraftigt forringet. Den negative udvikling ser ud til at fortsætte, så der om få år kun vil være enkelte kvalitetspublikationer tilbage. I 2007 var der de foregående år nedlagt omkring 100 videnskabelige og populærvideenskabelige tidsskrifter.¹ En status juni 2009 viser, at der yderligere er nedlagt 56. Der er ganske vist oprettet nye, men mønsteret er klart: kvalitetstidsskrifter nedlægges, og kun lettere nyhedsblade overlever. Man skulle tro, at det offentlige politik er at stoppe al seriøs dansk udgivelse; det er ikke hensigten, men man er godt på vej. Der er flere årsager til udviklingen. Her præsenteres aktuelle og kommende trusler:

Trussel 1: Portostøttens bortfald

I 2004 bortfaldt Portostøtten (eksisteret siden 1723), som havde sikret, at information kunne spredes til hele befolkningen. En demokratisk og fornuftig ordning. Hvis et tidsskrift opfyldte betingelserne, blev der automatisk givet tilskud. Støtten var vigtigt, for porto er op til 20 % af udgifterne. Der blev hurtigt indført en ny kompensation, men kun til almenkulturelle tidsskrifter. De videnskabelige tidsskrifter blev lige præcis ikke omfattet; Forskningsministeriet tog intet initiativ. Selvom enkelte tidsskrifter har lusket sig ind i ordningen, har den manglende støtte alvorlige konsekvenser. Danske tidsskrifter i et lille sprogområde udgives kun i små oplag, hvilket giver en meget svag økonomi. Alle tidsskrifter blev ramt, og trods reduktion i antallet af artikler, udgivelsesfrekvens m.v., fik mange en ubalance i regnskaberne. De sidste konsekvenser af støttens bortfald har vi ikke set endnu. Post Danmark satte samtidig sine takster kraftigt i vejret. Derfor dækker kompensationen nu kun en mindre del af portoen. Nye distributører som Bring/City Mail har lagt minimumsantallet af eksemplarer så højt, at de ikke ønsker at omdele et gennemsnitligt tidsskrift med 1.000 abonnenter. Man kunne sige, at tidsskrifterne kunne gå over til digital distribution og dermed spare porto. Det er imidlertid ikke en løsning, da salget af det bogtrykte finansierer hovedparten af det redaktionelle arbejde.²

Trussel 2: Den "bibliometriske forskningsindikator"

Størstedelen af de seriøse artikler i de populærvideenskabelige tidsskrifter er skrevet af forskere, som ulønnet bidrager med at sprede deres viden. Det er også forskere, som overvejende redigerer disse tidsskrifter. Drivkraften er forskernes faglige begejstring og stolthed samt glæde ved at bringe deres emne videre til befolkningen. De er glade for, at deres forskning gør nytte. Forskernes frihed til at vælgepubliceringskanal er imidlertid ved at blive stoppet. Videnskabsministeriet ønsker, at de kun skriver til de bedste internationale tidsskrifter, og derfor vil bevillinger blive udregnet efter den "bibliometriske forskningsindikator" - i 2012 vil det være 25 % af midlerne til universiteterne. Det får alvorlige konsekvenser for samfundets mulighed for at få viden. En vigtig fødekæde vil tørre ind, når forskerne tvinges til at vælge det indtægtsgivende. Det vil gå ud over SKALK, Samvirke, Naturens Verden, Aktuel Naturvidenskab, Social Politik og mange hundrede andre populærvideenskabelige tidsskrifter.

¹ "Fra universitet til samfund. Forskningsformidlingens infrastruktur", 2007 og "Selskaber og tidsskrifter", 2007.

² Jørgen Burchardt: "Barrierer for Open Access. Hvorfor al videnskab af kvalitet endnu ikke er på nettet", i: DF Revy nr. 7, 2008, s. 4-7.

Denne utilsigtede bivirkning af en tilsyneladende fornuftig ordning har ingen tænkt over. Ingen har regnet på, om indikatoren måske giver et negativt nettoresultat for samfundet.

Trussel 3: Staten fjerner indtægtsgrundlag

Hidtil har udgivelse af faglitteratur bygget på frivillighed og frihed, og hvor staten evt. har suppleret indtægterne fra abonnenterne.

Denne blandingsøkonomi er imidlertid erstattet af statslige indgreb i markedskræfterne, som har stærke mindelser om den tidligere ikke særlig succesfulde sovjetiske centrale planlægning og styring.

F.eks. arbejder staten på at tvinge danske forskere og tidsskrifter til at lægge deres artikler gratis på nettet – uden at give kompensation for mistede indtægter. Styrelsen for Bibliotek og Medier bruger en rapport³ for disse radikale indgreb og lover milliardgevinst for samfundet. Dens australske forfatter påstår, at abonnenter ikke vil opsiges abonnement selvom artikler ligger gratis på nettet. Denne påstand er dog ikke alene i modstrid med international forskning, men også med danske videnskabsredaktørers erfaringer.

Hvem har ret? En australsk teoretiker eller redaktøren af Danmarks førende tidsskrift, Historisk Tidsskrift lektor Jan Pedersen ved Københavns Universitet? Han har valgt at undgå krav om at forære tidsskriftets artikler væk, hvorved tidsskriftet hvert år vil miste et tilskud på 50.000 kr. fra statens forskningsråd. Tilsvarende har redaktørerne på Den jyske Historiker, Tidsskriftet Historie, Nyt fra Historien, Fortid og Nutid og Folk og Kultur overvejet/besluttet at NEDLÆGGE deres tidsskrifter, fordi de ikke mere kan drive videnskabelig udgivelse.

Det bliver til en massiv nedlæggelse af tidsskrifter, hvis nævnte tvang realiseres. 85 % er helt eller delvist finansieret af abonnement. Hvis abonnenter siger op, bliver der færre midler til det redaktionelle arbejde. Dvs. 85 % af de danske tidsskrifter får en dårligere kvalitet og færre artikler. For mange undermineres økonomien så meget, at en udgivelse ikke er mulig. Mange årtiers erfaringer og netværksdannelse omkring redaktionerne vil forsvinde. Herved vil landet MISTE nytte af udført forskning; måske 800 mio. kr. om året.⁴

Trussel 4: Udviklingsmidler overladt til amatører

Anders Geertsen, redaktør på Danmarks daværende største akademiske forlag, Munksgaard, startede i 1996 Open Access tidsskriftet "First Monday". Det var et af verdens første, og det eksisterer stadig i bedste velgående, nu udgivet fra USA.

For 10 år siden hørte Danmark til de absolut førende lande med hensyn til digital udgivelse. Der blev eksperimenteret på livet løs, og adskillige seriøse publikationer kom på nettet. Det første dansksprogede egentlige videnskabelige tidsskrift, Tidsskrift for Arbejdsliv, kom på i 2001, i dag landets ældste af slagsen. Desværre varede landets førerstilling ikke ved. I dag er der ingen udgivelser på niveau med de førende landes. Danmark er på vej ned i tredje division.

Det skyldes, at danske udgivere næsten ikke har fået udviklingsmidler. Pengene er gået til projekter ledet af bibliotekarer. Hvor bibliotekarer tidligere var hjælpere, er forskerne nu sekundære aktører i projekterne. Politikerne har faktisk udvist vilje til at støtte udviklingen af nye digitale muligheder. Der er efterhånden givet 400 mio. kr. til DEFF, en de facto underafdeling af Styrelsen for Bibliotek og Medier. Mange af disse millioner er imidlertid brugt til projekter, som for længst er gået i glemmebogen.

Hvis danske forskere og videnskabsredaktører havde fået del i disse midler, kunne det danske samfund på en helt anden måde modtage seriøs faglitteratur. Redaktørerne har forstand på både videnskab og formidling. Det er dumt af samfundet ikke at udnytte den højeste viden og forfatternes gratis indsats.

---

³John Houghton: "Cost and Benefits of Alternative Publishing Models: Denmark." DEFF 2009, blev offentliggjort d. 22/6 for et møde med EU-kommissionen m.fl. Den blev først tilgængelig for offentligheden d. 21/9.

⁴Jørgen Burchardt: "Propaganda forklædt som forskning. En advarsel mod uhæmmet Open Access agitation", 2009. www.videnssamfundet.dk